

**METODYKA
SPORZĄDZANIA
PISM PROCESOWYCH
W SPRAWACH
KARNYCH, CYWILNYCH,
GOSPODARCZYCH
I ADMINISTRACYJNYCH**

Aleksandra Cempura, Anna Kasolik

METODYKI

4. WYDANIE

METODYKA SPORZĄDZANIA PISM PROCESOWYCH W SPRAWACH KARNYCH, CYWILNYCH, GOSPODARCZYCH I ADMINISTRACYJNYCH

Aleksandra Cempura, Anna Kasolik

METODYKI

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

4. WYDANIE

Stan prawny na 15 sierpnia 2017 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne
Małgorzata Masłowska

Łamanie
Fotoedytor

.....
Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących
im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej
w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło.
A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska SA, 2017

ISBN: 978-83-8107-761-3
4. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	17
---------------------	----

Wstęp	21
-------------	----

I

Część karna

Uwagi wprowadzające	25
---------------------------	----

Rozdział 1

Pisma procesowe w postępowaniu przygotowawczym	27
---	----

1. Analiza poprawności postępowania przygotowawczego oraz postępowania przed sądem I instancji
- 1.1. Poprawność sporządzania protokołów, notatki urzędowe
- 1.2. Gwarancje procesowe w postępowaniu przygotowawczym
- 1.2.1. Pouczenie podejrzanego o przysługujących mu prawach
- 1.2.2. Przesłuchanie w charakterze świadka osoby, której następnie zostały przedstawione zarzuty
- 1.2.3. Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym
- 1.3. Czynność procesowa przedstawienia zarzutów
- 1.4. Udział stron postępowania w czynnościach dowodowych
- 1.5. Zabezpieczenie materiału dowodowego
- 1.6. Poprawność przeprowadzonych czynności procesowych (okazanie, przeszukanie)
- 1.6.1. Okazanie osoby lub rzeczy
- 1.6.2. Przeszukanie i zatrzymanie rzeczy
- 1.6.3. Oględziny, otwarcie zwłok, eksperyment procesowy
- 1.6.4. Czynności związane z badaniem na okoliczność obecności alkoholu lub innych środków odurzających
- 1.7. Organ prowadzący postępowanie przygotowawcze, forma prowadzonego postępowania przygotowawczego

2. Akt oskarżenia	43
2.1. Odpowiedź na akt oskarżenia	45
2.2. Zwrot aktu oskarżenia, przekazanie sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia	46

Rozdział 2

Postępowanie przed sądem I instancji	47
1. Właściwość sądu rozpoznającego sprawę	47
2. Skład sądu w trakcie postępowania	50
3. Obrona obligatoryjna i prawo do obrony	54
4. Zakazy dowodowe	57
5. Wyjaśnienia oskarżonego	59
6. Wniosek o ściganie	61
7. Modyfikacja opisu czynu	62
8. Poprawność doręczeń i wezwań na rozprawę	63
9. Zachowanie zasady bezpośredniości	63
10. Poprawność sporządzenia protokołów	64
11. Odniesienie się przez sąd do wniosków dowodowych	67
12. Inicjatywa dowodowa sądu i stron	68
13. Uprzedzenie o zmianie kwalifikacji przed wyrokowaniem	69
14. Dowód z opinii biegłego	72
14.1. Konieczność dopuszczenia dowodu z opinii biegłego albo biegłych	72
14.2. Poprawność dopuszczenia dowodu z opinii biegłego sądowego	75
14.3. Forma i treść opinii	76
14.4. Wymogi dotyczące opinii psychiatrycznej	79
14.5. Ocena opinii	83
14.6. Znaczenie opinii prywatnej (pozaprocessowej)	86
15. Udzielenie głosu stronom	87
16. Wyrokowanie	89
17. Obowiązek naprawienia szkody	91
18. Najnowsze zmiany w prawie karnym	93

Rozdział 3

Analiza poprawności wydanego w sprawie orzeczenia	108
1. Analiza poprawności wydanego w sprawie wyroku	108
1.1. Elementy wyroku	108
1.2. Wyrok zwykły, wyrok zaoczny, wyrok nakazowy	108
1.3. Data wydania wyroku	109
1.4. Właściwość sądu	110
1.5. Skład sądu	111
1.6. Wskazanie osoby oskarżonego	115

1.7. Data urodzenia oskarżonego	115
1.8. Opis czynu	118
1.9. Elementy dyspozytywne wyroku	119
1.10. Pozostałe elementy wyroku	121
1.11. Zgodność podpisu z podpisem sędziego orzekającego	121
2. Analiza uzasadnienia wyroku	122
2.1. Podstawa faktyczna	122
2.2. Analiza strony przedmiotowej typu czynu zabronionego	126
2.3. Analiza strony podmiotowej typu czynu zabronionego	127
2.4. Ocena dowodów	127
2.5. Uzasadnienie kary, środków karnych, środków zabezpieczających, środków zapobiegawczych	128
2.6. Wyjaśnienie podstawy prawnej	128

Rozdział 4

Apelacja	130
1. Konstrukcja apelacji – poprawność sformułowań elementów apelacji	130
2. Odmienności w formułowaniu elementów apelacji w odniesieniu do poszczególnych wzorów	150
2.1. Apelacja w sprawie o przestępstwo sporządzona przez oskarżyciela posiłkowego/prywatnego	150
2.2. Apelacja w sprawie o wykroczenie sporządzona przez obrońcę	151
2.2.1. Odniesienie przepisów kodeksu postępowania karnego do postępowania w sprawach o wykroczenia	151
2.2.2. Pozycja procesowa obwinionego	152
2.2.3. Analiza akt postępowania z uwzględnieniem odmienności proceduralnych	152
2.2.3.1. Ustanie karalności (przedawnienie orzekania)	152
2.2.3.2. Obrona obligatoryjna	154
2.2.3.3. Wniosek o ściganie	156
2.2.3.4. Odstępstwa od zasady bezpośredniości	156
2.2.4. Sporządzenie i wniesienie apelacji	157
2.2.4.1. Termin wniesienia apelacji	157
2.2.4.2. Stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego	158
2.2.4.3. Konstrukcja zarzutów apelacji	159
2.2.4.4. Uzupełnienie postępowania dowodowego	161
2.2.5. Wzór apelacji od wyroku w sprawie o wykroczenie	162
3. Formułowanie elementów aktu oskarżenia w odniesieniu do poszczególnych wzorów	169
3.1. Subsydiarny akt oskarżenia w sprawie o przestępstwo	169
3.2. Prywatny akt oskarżenia	179
4. Zasady sporządzania opinii prawnej w sprawach karnych	183

II Część cywilna

Uwagi wprowadzające	191
---------------------------	-----

Rozdział 5

Postępowanie procesowe	192
1. Pisma główne w postępowaniu – uwagi ogólne	192
2. Pozew	192
2.1. Elementy pozwu	192
2.2. Oznaczenie sądu	196
2.3. Właściwość miejscowa	196
2.4. Właściwość rzeczowa	198
2.5. Określenie stron postępowania	200
2.6. Wartość przedmiotu sporu	202
2.7. Opłata od pozwu	206
2.8. Określenie żądania pozwu	208
2.9. Zakres żądania pozwu	209
2.10. Wniosek o zasądzenie odsetek	209
2.11. Konstrukcja żądania pozwu	211
2.12. Przytoczenie okoliczności faktycznych	215
2.13. Podstawa prawna roszczenia	215
2.14. Wnioski dowodowe	217
2.15. Wniosek o zobowiązanie strony przeciwnej lub innej osoby do przedłożenia dokumentu	219
2.16. Fakultatywne elementy pozwu	220
2.17. Skutki wniesienia pozwu	234
2.18. Braki formalne pozwu	237
2.19. Wniosek o zawezwanie do próby ugodowej	240
2.20. Wzór pozwu	243
3. Odrębności w rodzajach pozwów	250
3.1. Pozew w sprawie o ochronę dóbr osobistych	250
3.2. Pozew o stwierdzenie nieważności umowy	255
3.3. Pozew o unieważnienie umowy	259
3.4. Pozew o uznanie czynności za bezskuteczną	261
3.5. Pozew o wydanie wyroku nakazującego złożenie oświadczenia woli	268
3.6. Pozew o ustalenie stanu prawnego ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym	271
3.7. Powództwo windykacyjne	273
3.8. Powództwo negatoryjne	277
3.9. Pozew o ochronę posiadania	279
3.10. Pozew w sprawie o zachówek	282

4. Odpowiedź na pozew	285
4.1. Odpowiedź na pozew po zmianie przepisów kodeksu postępowania cywilnego	285
4.2. Stosowanie dawnych przepisów kodeksu postępowania cywilnego ...	286
4.3. Znaczenie odpowiedzi na pozew	288
4.4. Termin wniesienia odpowiedzi na pozew	288
4.5. Zarzuty i twierdzenia podnoszone w odpowiedzi na pozew	289
4.6. Wniesienie powództwa wzajemnego	305
4.7. Inne wnioski, które mogą się znaleźć w odpowiedzi na pozew	306
4.8. Wzór odpowiedzi na pozew	307

Rozdział 6

Postępowanie przed sądem I instancji	312
1. Przesłanki nieważności postępowania (art. 379 k.p.c.)	312
1.1. Uwagi ogólne	312
1.2. Niedopuszczalność drogi sądowej	313
1.3. Brak zdolności sądowej lub procesowej, brak organu powołanego do reprezentowania strony, brak przedstawiciela ustawowego, nienależyte umocowanie pełnomocnika	314
1.3.1. Zdolność sądowa	314
1.3.2. Zdolność procesowa	315
1.3.3. Organ powołany do reprezentowania strony	317
1.3.4. Prawidłowo ustanowiony pełnomocnik, przedstawiciel	317
1.4. Zawisłość sporu	319
1.5. Powaga rzeczy osądzonej	321
1.6. Niewłaściwość składu sądu	323
1.7. Brak możliwości obrony praw	326
1.8. Niewłaściwość sądu	329
2. Postępowanie dowodowe	331
2.1. Protokoły z posiedzeń	333
2.2. Postanowienia dowodowe	335
2.3. Zastrzeżenia do protokołu	337
2.4. Rozkład ciężaru dowodu	339
2.5. Przeprowadzenie dowodu z urzędu	340
2.6. Dowód <i>prima facie</i>	341
2.7. Fakty znane powszechnie	343
2.8. Fakty znane z urzędu	343
2.9. Fakty przyznane	344
2.10. Domniemania faktyczne	346
2.11. Domniemania prawne	348
2.12. Ocena dowodów	349
2.13. Dowód z dokumentów	351
2.13.1. Dokument urzędowy	354

2.13.2. Dokument prywatny	356
2.13.3. Ograniczenia dowodowe związane z dokumentami	358
2.14. Dowód z zeznań świadków	361
2.14.1. Ograniczenia dowodowe	363
2.14.2. Prawo odmowy zeznań	364
2.14.3. Ocena dowodu z zeznań świadków	366
2.15. Dowód z opinii biegłego sądowego	368
2.15.1. Potrzeba powołania biegłego w celu sporządzenia opinii ...	369
2.15.2. Elementy opinii	369
2.15.3. Znaczenie opinii prywatnej (pozaprosowej)	371
2.15.4. Ocena dowodu z opinii biegłego	372
2.16. Dowód z przesłuchania stron	375

Rozdział 7

Postępowanie nieprocesowe	378
1. Odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących postępowania procesowego	378
2. Właściwość sądu	379
3. Uczestnicy postępowania	380
4. Postępowanie dowodowe	383
4.1. Wymogi dotyczące wniosku w postępowaniu nieprocesowym	384
4.1.1. Wniosek o stwierdzenie zasiedzenia nieruchomości	385
4.1.2. Wniosek o nadanie aktowi notarialnemu klauzuli wykonalności	390
4.1.3. Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku wraz z wnioskiem o dział spadku	392
4.2. Koszty postępowania	395
5. Orzeczenia w postępowaniu nieprocesowym	396
6. Pisma przygotowawcze	397

Rozdział 8

Analiza poprawności wydanego w sprawie orzeczenia	399
1. Elementy orzeczenia	399
1.1. Sąd orzekający w sprawie	399
1.1.1. Zgodność składu sądu z przepisami prawa	400
1.1.2. Udział sędziego wyłączanego z mocy ustawy	400
1.1.3. Orzekanie przez sąd rejonowy w sprawie zastrzeżonej do właściwości sądu okręgowego bez względu na wartość przedmiotu sporu	400
1.2. Strony postępowania	403
1.3. Rozstrzygnięcie (sentencja)	405
1.3.1. Wyrok wstępny, wyrok częściowy	408
1.3.1.1. Wyrok wstępny	408

1.3.1.2. Wyrok częściowy	411
1.4. Rozstrzygnięcie co do kosztów procesu	412
1.5. Podpisy pod wyrokiem	414
2. Problematyka ogłoszenia orzeczenia	417
3. Zasady wyrokowania	418
3.1. Przedmiot orzekania	418
3.2. Zasada aktualności orzeczeń	420
3.3. Podstawa faktyczna i prawna orzeczenia	422
4. Analiza uzasadnienia orzeczenia	425
4.1. Analiza elementów uzasadnienia	425
4.1.1. Podstawa faktyczna	425
4.1.2. Podstawa prawna	426
4.2. Analiza dokonanej przez sąd oceny dowodów	428

Rozdział 9

Zaskarżanie orzeczeń	433
1. Apelacja	433
2. Odmienności w zaskarżaniu orzeczeń w postępowaniu nieprocesowym ...	443
2.1. Apelacja	443
2.2. Zażalenie	451
2.3. Skarga na referendarza	451
3. Zasady sporządzania opinii prawnej	454

III

Część gospodarcza

Uwagi wprowadzające	459
----------------------------------	-----

Rozdział 10

Umowy zawierane w ramach obrotu profesjonalnego	460
1. Rodzaje umów funkcjonujących w obrocie handlowym	460
2. Oświadczenie woli	462
2.1. Wykładnia umowy	463
2.2. Forma oświadczeń woli	464
3. Wady oświadczenia woli	468
4. Treść złożonych oświadczeń woli – objęcie granicami swobody kontraktowania	470
5. Podstawowe elementy umów i ich sformułowania	473
5.1. Nazwa umowy	474
5.2. Data i miejsce zawarcia umowy	474
5.3. Strony umowy	475
5.3.1. Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	475
5.3.2. Spółka cywilna	476

5.3.3. Osobowe spółki handlowe: spółka jawna, partnerska, komandytowa, komandytowo-akcyjna	477
5.3.4. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna, inny podmiot mający osobowość prawną	477
5.4. Reprezentacja	479
5.4.1. Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	480
5.4.2. Spółka cywilna	480
5.4.3. Spółki prawa handlowego – spółka jawna, partnerska, komandytowa, komandytowo-akcyjna	481
5.4.4. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna, inny podmiot mający osobowość prawną	482
5.5. Preambuła	484
5.6. Postanowienia wstępne	484
5.7. Przedmiot umowy	485
5.8. Miejsce wykonania umowy	486
5.9. Podstawowe obowiązki stron	486
5.10. Terminy spełnienia świadczeń	488
5.11. Materiały i podwykonawcy	489
5.12. Wynagrodzenie	490
5.13. Sposób rozliczenia i płatności	490
5.14. Odsetki za zwłokę w płatnościach	491
5.15. Kara umowna	492
5.16. Odpowiedzialność za nienależyte wykonanie zobowiązania	495
5.17. Umowne prawo odstąpienia	497
5.18. Warunki ewentualnego rozwiązania umowy	499
5.19. Warunki i okres gwarancji	499
5.20. Zakaz konkurencji	502
5.21. Klauzula poufności	503
5.22. Określenie sądu właściwego do rozstrzygania ewentualnych sporów	505
5.23. Dodatkowe zabezpieczenia	506
5.24. Postanowienia końcowe	507

Rozdział 11

Umowy zawierane w ramach obrotu konsumenckiego	509
1. Odmienności w umowach zawieranych z konsumentami	509
1.1. Wzorce umowne	509
1.2. Niedozwolone postanowienia umowne	511
1.3. Katalog niedozwolonych klauzul umownych	512

Rozdział 12

Ogólny wzór umowy na przykładzie umowy zbycia udziałów w spółce z o.o. wraz z komentarzem	514
--	------------

Rozdział 13**Przykłady konstrukcji pozwów na gruncie przepisów kodeksu spółek**

handlowych	521
1. Pozew o wyłączenie wspólnika w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością	521
2. Pozew o uchylenie uchwały wspólników spółki kapitałowej na przykładzie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	527
3. Pozew o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki kapitałowej na przykładzie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	534
4. Pozew o odszkodowanie przeciwko członkowi zarządu spółki z tytułu odpowiedzialności za zobowiązania spółki	540
5. Powództwo wspólnika o naprawienie szkody wyrządzonej spółce (tzw. <i>actio pro socio</i>)	548

IV**Część administracyjna**

Uwagi wprowadzające	557
----------------------------------	-----

Rozdział 14**Skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego**

1. Uwagi ogólne	558
2. Analiza akt postępowania administracyjnego	558
2.1. Przesłanki nieważności decyzji	559
2.1.1. Ustalenie właściwości organu wydającego decyzję	559
2.1.2. Wybór przepisów proceduralnych stosowanych w badanym postępowaniu	561
2.1.3. Tożsamość przedmiotu postępowania	562
2.1.4. Prawdliwość doręczeń	563
2.2. Przesłanki wznowienia postępowania	565
2.2.1. Prawdliwość dowodów stanowiących podstawę ustaleń w postępowaniu	567
2.2.2. Popęlnienie przestępstwa	568
2.2.3. Przesłanki wyłączenia organu	568
2.2.4. Przesłanki wyłączenia pracownika	569
2.2.5. Prawidłowe ustalenie katalogu stron postępowania	570
2.2.6. Nowe fakty i dowody w postępowaniu	572
2.2.7. Wymagane prawem stanowisko innego organu	573
2.2.8. Rozstrzygnięcie zagadnienia wstępnego przez organ	574
2.2.9. Istnienie innego orzeczenia stanowiącego podstawę wydania decyzji	574
2.3. Inne naruszenia przepisów postępowania mające wpływ na treść wydanej decyzji	575

2.3.1.	Gwarancje stron postępowania – art. 10 k.p.a.	575
2.3.2.	Pouczenia o przysługujących stronie prawach	577
2.3.3.	Prawidłowość sporządzonych protokołów	578
2.3.4.	Udział pełnomocnika	579
2.3.5.	Prawidłowość przesłuchań świadków	581
2.3.6.	Prawidłowość przesłuchań i weryfikacja żądań stron postępowania	582
2.3.7.	Metryka sprawy	583
2.3.8.	Postępowanie dowodowe	584
2.3.9.	Dowód z opinii biegłego	587
2.3.10.	Tryb wszczęcia postępowania	589
2.3.11.	Rozprawa	590
2.3.12.	Przesłanki zawieszenia postępowania	591
2.4.	Podsumowanie	592
3.	Analiza poprawności wydanych w postępowaniu decyzji	592
3.1.	Weryfikacja, czy podjęte w sprawie rozstrzygnięcie jest aktem administracyjnym	592
3.2.	Podstawa prawna wydawanej decyzji	593
3.3.	Wykonalność wydanej w postępowaniu decyzji – pozostałe przesłanki nieważności decyzji	593
3.4.	Weryfikacja elementów formalnych decyzji na podstawie art. 107 k.p.a.	594
3.5.	Poprawność sporządzenia uzasadnienia decyzji	597
4.	Odwołanie	599
5.	Realizacja zasady dwuinstancyjności – właściwość organu II instancji	601
6.	Decyzje organu odwoławczego	603
6.1.	Utrzymanie w mocy zaskarżonej decyzji	604
6.2.	Uchylenie i przekazanie do ponownego rozpatrzenia	604
6.3.	Uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy	604
6.4.	Umorzenie postępowania	604
6.5.	Rozstrzygnięcie w sytuacji nieważności decyzji	605
7.	Ogólny wzór skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego	606

Rozdział 15

Skarga kasacyjna i zażalenie do Naczelnego Sądu Administracyjnego	617
1. Weryfikacja typu orzeczenia	617
2. Legitymacja skargowa	619
2.1. Analiza poprawności sentencji wyroku	621
2.2. Analiza uzasadnienia wyroku wojewódzkiego sądu administracyjnego	623
2.2.1. Uzasadnienie faktyczne wyroku	624
2.2.2. Uzasadnienie prawne wyroku	624
2.2.3. Wskazanie sądu co do dalszego postępowania	626

3. Analiza akt postępowania przed wojewódzkim sądem administracyjnym .	627
3.1. Analiza przesłanek nieważności postępowania	627
3.1.1. Niedopuszczalność drogi sądowej	629
3.1.2. Brak zdolności sądowej lub procesowej organu powołanego do jej reprezentowania lub przedstawiciela ustawowego, brak należytego umocowania pełnomocnika	630
3.1.3. Skład sądu	632
3.1.4. Przesłanki wyłączenia sędziego	633
3.1.5. Pozbawienie strony możliwości obrony swoich praw	633
3.1.6. Właściwość wojewódzkiego sądu administracyjnego	634
3.2. Pozostałe uchybienia proceduralne	635
3.2.1. Udział prokuratora, Rzecznika Praw Obywatelskich i organizacji społecznych	635
3.2.2. Zwiążanie sądu prawomocnym wyrokiem skazującym	636
3.2.3. Ustalenie kręgu stron postępowania	637
3.2.4. Wymogi formalne składanych pism procesowych	638
3.2.5. Wymogi formalne skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego	639
3.2.6. Weryfikacja przesłanek odrzucenia skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego	640
3.2.7. Prawidłowość doręczeń	641
3.2.8. Dochowanie terminów przez strony postępowania	642
3.2.9. Weryfikacja przesłanek odroczenia	642
3.2.10. Prawidłowość sporządzanych protokołów i notatek	643
3.2.11. Zastrzeżenia do protokołu	644
3.2.12. Dodatkowe postępowanie dowodowe	644
3.2.13. Weryfikacja przesłanek trybu uproszczonego	645
3.2.14. Weryfikacja przesłanek zawieszenia postępowania	646
4. Konstrukcja skargi kasacyjnej	647
5. Zażalenie do Naczelnego Sądu Administracyjnego	654
5.1. Katalog zaskarżalnych postanowień i zarządzeń	654
5.2. Pozostałe warunki sporządzania zażalenia	655
5.3. Konstrukcja zażalenia do Naczelnego Sądu Administracyjnego	658

WYKAZ SKRÓTÓW

Biul. SN	– Biuletyn Sądu Najwyższego
CBOSA	– Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych (www.orzeczenia.nsa.gov.pl)
d.k.p.c.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks Postępowania Cywilnego (Dz.U. z 1950 r. poz. 394 ze zm.) – nieobowiązujące
d.k.p.k.	– ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. poz. 96 ze zm.) – nieobowiązująca
Dz.U.	– Dziennik Ustaw
EKPCz	– Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności przyjęta w Rzymie 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. poz. 284 ze zm.)
GAP	– Gospodarka. Administracja Państwowa
k.h.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.06.1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. poz. 502 ze zm.) – nieobowiązujące
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137 ze zm.)
k.k.s.	– ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2016 r. poz. 2137 ze zm.)
k.k.w.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2017 r. poz. 665 ze zm.)
k.p.	– ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2016 r. poz. 1666 ze zm.)
k.p.a.	– ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1257)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 1822 ze zm.)
k.p.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 1749 ze zm.)
k.p.w.	– ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2016 r. poz. 1713 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2017 r. poz. 682)
k.s.h.	– ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1577 ze zm.)
k.w.	– ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2015 r. poz. 1094 ze zm.)
Konstytucja RP	– ustawa z 2.04.1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. poz. 483 ze zm. i sprost.)

KRS	– Krajowy Rejestr Sądowy
KZS	– Krakowskie Zeszyty Sądowe
LEX	– System Informacji Prawnej LEX
LWH	– liczba (numer) wykazu hipotecznego
nowelizacja z 27.09.2013 r.	– ustawa z 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.)
nowelizacja z 20.02.2015 r.	– ustawa z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 396)
nowelizacja z 10.07.2015 r.	– ustawa z 10.07.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1311)
nowelizacja z 11.03.2016 r.	– ustawa z 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 437 ze zm.)
nowelizacja z 5.09.2017 r.	– ustawa z 5.09.2016 r. o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej (Dz.U. poz. 1579)
nowelizacja z 23.03.2017 r.	– ustawa z 23.03.2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r. poz. 966)
MPPOiP	– Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. poz. 167)
Np.	– Nowe Prawo
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
ONSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i Wojewódzkich Sądów Administracyjnych
ord. pod.	– ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2017 r. poz. 201 ze zm.)
OSNAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wykroczeń
OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego i Prokuratury Generalnej
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
p.p.s.a.	– ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2017 r. poz. 1369 ze zm.)
pr. bud.	– ustawa z 7.07.1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2016 r. poz. 290 ze zm.)
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
p.u.s.a.	– ustawa z 25.07.2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz.U. z 2016 r. poz. 1066 ze zm.)
SA	– Sąd Apelacyjny
SKO	– Samorządowe Kolegium Odwoławcze
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– Sąd Okręgowy
SOKiK	– Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
TFUE	– Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana (Dz.Urz. UE C 326 z 2012 r., s. 1)

TK	- Trybunał Konstytucyjny
u.k.s.c.	- ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2016 r. poz. 623 ze zm.)
u.k.w.h.	- ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2017 r. poz. 1007 ze zm.)
u.s.p.	- ustawa z 27.07.2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2016 r. poz. 2062 ze zm.)
WSA	- wojewódzki sąd administracyjny

WSTĘP

Na egzaminie zawodowym (adwokackim czy radcowskim), a także często w praktyce przygotowanie ważnego dla sprawy pisma może napotkać trudności. Jest to spowodowane wieloma czynnikami, m.in. stresem egzaminacyjnym, natłokiem obowiązków zawodowych, wąskimi ramami czasowymi, w których jednak nie tylko należy zapoznać się z aktami sprawy, lecz także odnaleźć uchybienia w toku rozumowania sądu lub przyjęć właściwą strategię skierowania pisma wszczynającego postępowanie, skonstruować i usystematyzować zarzuty, a następnie wyczerpująco uzasadnić swoje stanowisko.

Niniejsza publikacja w syntetyczny sposób opisuje proces sporządzania pism procesowych, które mogą mieć praktyczne znaczenie dla powodzenia danego postępowania. Umiejętność ich przygotowania może determinować powodzenie zdania egzaminu zawodowego. Celem autorek było więc wypracowanie ogólnych schematów sporządzania takich pism i wskazanie praktycznych rozwiązań o charakterze uniwersalnym.

Ponadto tym, co odróżnia niniejszą publikację od innych pozycji dostępnych na rynku, jest kompleksowe omówienie zarówno poprawności wydawanego w sprawie orzeczenia, jak i całego toku postępowania. Ta część publikacji w szczególności ma pomóc w podjęciu decyzji dotyczącej wnoszenia środków zaskarżenia oraz zasadności podnoszonych w nich zarzutów.

Książka skierowana jest w szczególności do aplikantów, którzy podczas odbywania aplikacji powinni zdobyć wiedzę o technice sporządzania pism procesowych, by później doskonalić się w tej materii. Niezwykle przydatna może być ona również dla praktyków, którzy mają szansę ulepszyć wypracowane już techniki lub zwrócić uwagę na te elementy, które dotychczas były pomijane. Wydaje się bowiem, że każda osoba zamierzająca przygotowywać pozwy, apelacje, akty oskarżenia powinna przede wszystkim poznać pewne ogólne schematy ich pisania, wiedzieć, na co zwrócić uwagę, aby jak najlepiej wykorzystać wiadomości faktyczne dotyczące danej sprawy.

Zdaniem autorek wiedza o pewnych wytycznych w ramach danego działu prawnego może pomóc zaoszczędzić czas, ale przede wszystkim ułatwić skonstruowanie kom-

pletnego pod względem formalnym pisma i ułatwić wykazanie błędnego toku rozumowania sądu czy też pomóc sądowi poprawnie zrozumieć stanowisko autora pisma. Tym samym publikacja ta ma charakter dużo bardziej praktyczny aniżeli teoretyczne rozważania.

Publikacja uwzględnia również nowelizacje istotnych w obszarze sporządzania pism procesowych ustaw dokonane w 2016 r., a także w pierwszej połowie 2017 r. Autorki pragną podziękować adwokatowi prof. dr. hab. Janowi Widackiemu za pomoc i cenne uwagi przy przygotowywaniu niniejszej publikacji.

I

CZĘŚĆ KARNA

UWAGI WPROWADZAJĄCE

Niniejszy fragment publikacji przedstawia propozycję sposobu konstruowania jednych z najważniejszych i najpopularniejszych pism procesowych w sprawach karnych. Z uwagi na to, że postępowanie karne zwykle traktowane jest w praktyce jak postępowanie mówione, a nie pisane, rzadko sporządza się pisma na kształt pism przygotowawczych, podobnie do tego, jak to się dzieje w postępowaniu cywilnym. Natomiast takie pisma jak apelacje czy akty oskarżenia są sformalizowane, a ich treść jest wyznaczona przez obszar i zakres postępowania.

W celu należytego przygotowania apelacji należy przeanalizować zarówno poprawność postępowania przygotowawczego, jak i postępowania przed sądem I instancji. W dalszej kolejności należy podjąć decyzję, po pierwsze – o zakresie zaskarżenia wyroku, a po drugie – o tym, jakie zarzuty zostaną przez autora apelacji podniesione. Katalog zarzutów oraz zakres zaskarżenia w efekcie zdeterminują wnioski i żądania autora apelacji.

Odnosząc się do samej taktyki analizy orzeczenia, chodzi po pierwsze o wskazanie, czy sąd dokonał prawidłowego ustalenia stanu faktycznego, a więc czy zaistniała sytuacja, w której stan opisany w uzasadnieniu orzeczenia sądu odbiegałby od opisu stanu faktycznego wynikającego z zebranego w sprawie materiału dowodowego. Może się to stać podstawą do postawienia zarzutu błędu w ustaleniach stanu faktycznego mającego wpływ na treść wyroku.

Po drugie konieczna jest weryfikacja, czy sąd oparł się na dowodach, na podstawie których mógł wydać rozstrzygnięcie, oraz na protokołach rozpraw spełniających wszystkie wymogi formalne.

Należy w tym miejscu wskazać, że w latach 2015–2017 zarówno kodeks karny, jak i kodeks postępowania karnego były w istotny sposób nowelizowane. Jednym z głównych celów nowelizacji kodeksu postępowania karnego, która weszła w życie 1.07.2015 r., było zwiększenie kontradiktoryjności procesu poprzez uwarunkowanie powodzenia oskarżenia w danej sprawie od aktywności oskarżyciela publicznego przed sądem. Wobec oskarżyciela (publicznego, subsydiarnego czy prywatnego) nowelizacja

wprowadziła konsekwencje nieudowodnienia tez oskarżenia, a także zwiększyła wobec niego ciężar przeprowadzenia dowodów winy. Również w przypadku bierności obrońcy sąd nie miał obowiązku przeprowadzać dowodów z urzędu na korzyść oskarżonego, czym zwiększono aktywność obrony w procesie. W znowelizowanym art. 167 § 1 k.p.k. wprowadzono zasadę, że dowody przeprowadzane są nie przez sąd, lecz przez strony postępowania. Sąd natomiast nie powinien angażować się w poszukiwanie dowodów – nie tylko korzystnych, ale i niekorzystnych dla oskarżonego. Miało to wpływ na sposób postrzegania całości postępowania, a w konsekwencji sporządzania m.in. apelacji w postępowaniu karnym. Natomiast nowelizacja w 2016 r. kontrydiktoryjność tę osłabiła przykładowo w odniesieniu do powyżej przywołanego art. 167 k.p.k., pozostawiając jedynie stwierdzenie, że dowody przeprowadza się na wniosek stron albo z urzędu.

Ponadto autor apelacji powinien poszukiwać takich błędów postępowania, których istnienie zaburzyłoby proces toku rozumowania sądu zakończony wydaniem orzeczenia o określonej treści. Błędy proceduralne mogą stać się podstawą zarzutu naruszenia przepisów postępowania mających istotny wpływ na treść wyroku. Co istotne, jeśli autor apelacji doszuka się naruszenia przepisów postępowania, ale takich, których naruszenie nie mogło mieć wpływu na treść zaskarżonego orzeczenia, to mimo istnienia tych uchybień proceduralnych nie będą mogły one stać się przedmiotem skutecznego zarzutu. Nie wyklucza to jednak możliwości opisanie tych uchybień w samym uzasadnieniu apelacji.

Autor apelacji powinien, analizując akta postępowania, zweryfikować, czy w badanej przez niego sprawie nie zachodzą bezwzględne przyczyny odwoławcze opisane w art. 439 k.p.k. **Do podniesienia zarzutu naruszenia prawa materialnego konieczna jest zarówno analiza dokumentów znajdujących się w aktach postępowania, jak i dobra znajomość prawa materialnego.** Dopiero po weryfikacji akt okaże się, czy sąd np. prawidłowo zastosował dany przepis stanowiący podstawę materialną wydanego orzeczenia. Analizując akta postępowania przed sądem I instancji, autor apelacji powinien zwrócić uwagę na poniżej opisane aspekty, choć z pewnością nie jest to pełen, zamknięty katalog zagadnień ułatwiających weryfikację poprawności postępowania. Niestety, stworzenie kompletnego katalogu nie jest możliwe, choćby z tego powodu, że każda ze spraw jest indywidualna, a katalog możliwości zbyt bogaty. Mamy jednak nadzieję, że weryfikacja przedstawionych poniżej okoliczności pomoże choć w części w odnalezieniu autorowi apelacji punktu zaczepienia dla skonstruowania skutecznego środka zaskarżenia.

Rozdział 1

PISMA PROCESOWE W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

1. Analiza poprawności postępowania przygotowawczego oraz postępowania przed sądem I instancji

Uchybienia organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze rzadko kiedy mogą stanowić podstawę wzruszenia orzeczenia wydanego przez sąd. W większości przypadków mogą one bowiem być konwalidowane na etapie postępowania sądowego. W orzecznictwie przyjmuje się, że można skutecznie powołać się na takie uchybienia tylko wtedy, gdy przeniknęły do stadium postępowania sądowego i jednocześnie zostanie wykazane, że mogły mieć wpływ na treść orzeczenia (art. 438 pkt 2 k.p.k.).

W postępowaniu apelacyjnym autor apelacji może sformułować zarzut naruszenia przepisów postępowania przygotowawczego, podając stosowny artykuł, stanowiący podstawę czynności w postępowaniu przygotowawczym – np. naruszenie art. 143 k.p.k. przez zawarcie w akcie oskarżenia, a w konsekwencji dopuszczenie przez sąd, dowodu z przeprowadzonych na etapie postępowania przygotowawczego oględzin, z których sporządzona została notatka, a nie protokół. Konsekwencją takiego postępowania jest oparcie się sądu na wnioskach z czynności, która nie została należycie przeprowadzona – a zatem wnioski te mogą być wadliwe.

1.1. Poprawność sporządzania protokołów, notatki urzędowe

Protokół jest zapisem czynności procesowej i przepisy kodeksu postępowania karnego przewidują, że – co do zasady – nie może on być zastąpiony innym dokumentem, w szczególności notatką urzędową. Tym samym należy sprawdzić, czy przeprowadzonym czynnościom procesowym towarzyszyło spisanie protokołu (w tych wypadkach,

kiedy jest to wymagane ustawą), czy protokół zawiera wszystkie niezbędne elementy, czy jest czytelny, wreszcie czy jest prawidłowo podpisany.

Artykuł 143 k.p.k. zawiera katalog czynności, które wymagają spisania protokołu (m.in. przyjęcie ustnego zawiadomienia o przestępstwie, wniosku o ściganie i jego cofnięcie, przesłuchanie oskarżonego, świadka, biegłego, kuratora, dokonanie oględzin, dokonanie otwarcia zwłok, przeprowadzenie eksperymentu, konfrontacji oraz okazania, przeszukanie) z zaznajomienia podejrzanego z materiałami zebranymi w postępowaniu przygotowawczym (ustawą nowelizacyjną z 11.03.2016 r. uchylono wprowadzony ustawą nowelizacyjną z 1.07.2015 r. zapis o końcowym zapoznaniu się podejrzanego, pokrzywdzonego oraz obrońców i pełnomocników z materiałami postępowania przygotowawczego).

Należy pamiętać, że zgodnie z art. 393 § 1 k.p.k. **na rozprawie nie wolno odczytywać notatek dotyczących czynności, z których wymagane jest sporządzenie protokołu.** Analizując poprawność sporządzonych protokołów, trzeba zwrócić uwagę na następujące okoliczności:

- 1) protokół sporządzany w ramach postępowania przygotowawczego zgodnie z art. 150 § 1 k.p.k. powinien zostać podpisany przez wszystkie osoby biorące udział w czynności;
- 2) brak podpisu pod protokołem osób biorących udział w przesłuchaniu podejrzanego powoduje niedopuszczalność odczytania takiego protokołu na rozprawie, nie spełnia on bowiem wymagań protokołu jako dokumentu procesowego i **ujawnione w nim okoliczności nie mogą stanowić podstawy orzeczenia sądu;**
- 3) art. 148 k.p.k. wskazuje **elementy składowe protokołu**, które przesądzają o tym, czy mamy do czynienia z protokołem w rozumieniu kodeksu postępowania karnego;
- 4) zgodnie z dodaną nowelizacją z 11.03.2016 r. art. 148a k.p.k. w protokole nie zamieszcza się danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy pokrzywdzonych i świadków uczestniczących w czynności (wcześniej zapis taki zawierał zmieniony w 2015 r. art. 148 k.p.k.); dane te, niezamieszczone w protokole, zamieszcza się w załączniku do protokołu, który przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy, do wiadomości organu prowadzącego postępowanie;
- 5) w protokole zamieszcza się jednak miejsce pracy świadka będącego funkcjonariuszem publicznym, składającego zeznania w związku z pełnioną funkcją, chyba że przeprowadzający czynność w postępowaniu przygotowawczym albo przewodniczący składu orzekającego przeprowadzającego czynność uzna, iż dla dobra postępowania karnego nie powinno ono zostać zamieszczone w protokole (art. 148a § 2);
- 6) jeżeli dane dotyczące miejsca zamieszkania i miejsca pracy pokrzywdzonych i świadków zawarte są w dokumentach innych niż protokół, dokumenty, w ca-

łości lub w części, w jakiej zawierają te dane, przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy, do wiadomości organu prowadzącego postępowanie; do akt sprawy załącza się uwierzytelnione kserokopie dokumentów lub ich części, sporządzone w sposób uniemożliwiający zapoznanie się z tymi danymi (art. 148a § 3);

- 7) przeprowadzający czynność w postępowaniu przygotowawczym albo przewodniczący składu sądu – w odniesieniu do protokołu, o którym mowa w art. 148 § 1 k.p.k., a w odniesieniu do innych dokumentów – organ prowadzący postępowanie przygotowawcze albo prezes sądu lub przewodniczący składu sądu, może zarządzić o odstąpieniu, w całości lub w części, od stosowania przepisów § 1 lub 3 tego artykułu:
 - a) jeżeli dane dotyczące miejsca zamieszkania lub miejsca pracy pokrzywdzonego lub świadka są oskarżonemu znane;
 - b) w odniesieniu do danych dotyczących miejsca zamieszkania lub miejsca pracy pokrzywdzonego lub świadka, jeżeli miejsca te stanowią równocześnie miejsce prowadzenia działalności gospodarczej przez pokrzywdzonego lub świadka i dane te zostały przekazane do publicznej wiadomości do właściwego rejestru lub ewidencji;
 - c) z powodu oczywistego braku potrzeby ochrony danych dotyczących miejsca zamieszkania lub miejsca pracy pokrzywdzonego lub świadka z uwagi na charakter sprawy (art. 148a § 4);
- 8) sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze może ujawnić w niezbędnym zakresie dane, o których mowa w § 1 art. 148 a k.p.k. lub oryginały dokumentów, o których mowa w § 3 tego przepisu, jeżeli mają one znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 148a § 5);
- 9) należy pamiętać, że w protokole **nie można zastępować zapisu treści zeznań lub wyjaśnień odwoływaniem się do innych protokołów** (art. 148 § 3 k.p.k.);
- 10) protokół musi być czytelny i pozwalać na jednoznaczne zdekodowanie jego treści; w ocenie A. Gaberlego brak czytelności zapisu nie pozwala na nadanie danemu dokumentowi statusu protokołu (A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym*, Kraków 2007, s. 85);
- 11) w pewnych sytuacjach istnieje możliwość sporządzenia tzw. protokołu w formie uproszczonej (art. 325h k.p.k.);
- 12) w przypadku niektórych czynności procesowych ustawa przewiduje dodatkowe wymogi w stosunku do protokołów (m.in. protokół zatrzymania osoby – art. 244 § 3 k.p.k., protokół zatrzymania rzeczy i przeszukania – art. 229 k.p.k.).

Orzecznictwo

Notatka urzędowa nie może stanowić dowodu, gdy dotyczy czynności procesowej, która powinna być udokumentowana w formie protokołu (art. 143 § 1 pkt 2 k.p.k.). W innych wypadkach ustawodawca nie zabrania posługiwania się notatką urzędową (art. 143 § 2 k.p.k.).

Wyrok SO w Tarnowie z 9.08.2002 r., II AKa 318/02, KZS 2002/9, poz. 29

Aleksandra Cempura – adwokat; prowadzi kancelarię adwokacką w Krakowie; od 2016 r. pełni funkcję sędziego Sądu Dyscyplinarnego Okręgowej Izby Adwokackiej w Krakowie; zajmuje się sprawami karnymi oraz prawem cywilnym i gospodarczym; autorka publikacji dla prawników praktyków oraz dla aplikantów.

Anna Kasolik – adwokat; prowadzi kancelarię adwokacką w Krakowie; ukończyła studia podyplomowe z zakresu prawa autorskiego wydawniczego i prasowego oraz z prawa medycznego i bioetyki, a także studia z zakresu prawa podatkowego; autorka publikacji dla prawników praktyków oraz dla aplikantów.

Publikacja zawiera omówienie najważniejszych pism procesowych: pozwów, apelacji, aktów oskarżenia sporządzanych w toku postępowań oraz propozycję czynności, jakie należy podjąć w celu ich poprawnego i skutecznego wniesienia.

Wzory pism przedstawiono w sposób praktyczny, z objaśnieniem i wskazaniem przykładów czynności podejmowanych w określonych sytuacjach procesowych z uwzględnieniem istotnych nowelizacji wprowadzonych zarówno w 2016 r., jak i w pierwszej połowie 2017 r. Dodatkowo uwzględniono orzecznictwo Sądu Najwyższego, które ukształtowało praktykę sądową. Tym, co odróżnia niniejszą publikację od innych pozycji dostępnych na rynku, jest kompleksowe omówienie zarówno poprawności wydawanego w sprawie orzeczenia, jak i całego toku postępowania.

Książka skierowana jest w szczególności do aplikantów, którzy podczas odbywania aplikacji powinni zdobyć podstawową wiedzę o technice sporządzania pism procesowych, aby później doskonalić się w tej materii. Opracowanie zainteresuje również prawników praktyków, którzy mają szansę ulepszyć wypracowane już techniki lub zwrócić uwagę na te elementy, które dotychczas były pomijane.

9 788381 077613 W04P01

ISBN 978-83-8107-761-3

9 788381 077613

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLWUER.PL
WWW.PROFINFO.PL